

Sadeleştirme: Ömer b. Abdülazîz¹

Yahut

Hükümdar Böyle Olmalı

Mevlüt Poyraz²

Geçmişte öyle kişiler vardır ki hayatları gelecek için numune-i imtisâl olabilir. Zaten tarih ve olaylar geçmişin aynasıdır. Bir olay nakledildi mi masal gibi dinlenilmemelidir. Her şeyde felsefe ve ledünniyât/ iç anlam aranmalıdır. Öyle olmazsa insanlar hiçbir şeyden istifade edemezler. Kader böyleymiş bizim aklımız idrak eylemez der de amiyâne geçecek olursak maksadımız akim kalır. Buharın basıncından tencere kapağının atıldığını gören kişi derhal sebebini araştırdı da buharın kuvvetini anladı. Vapurları, makinaları icat etti. Halbuki o tarihten önce binlerce defa o kapağın atıldığını müşahade edenler oldu. Fakat tabii sebebini anlamak akıllarına bile gelmedi. Hikmet böyle imiş diyerek geçiyorlardı. “Hikmetinden sual olunmaz” demişler ama bu sözü her yerde tatbik etmek gerekli midir? İnsan hakikati araştırmaya memurdur. İslam da bunu emrediyor. Ne çare ki; cehalet ve taassup gibi iki kaçınılmaz bela, bu gibi ilerleme ve yüksek fikirlerin önüne bir güçlü set çekti. Yüce yolları kapadı da geçmişteki birçok hükümdarların Müslüman topluma/ahaliye zulümlerini, çektirdikleri yersiz sefaletleri kaderin gereğiymiş gibi gösterdi. (3)³ Dünyayı yakan ateşin kaynaklarını aratırmadı. Arayanları da mülhidlik, itikadsızlıkla itham ettirdi. İşte asırlardan beri uğradığımız zararlar, sefaletler bu gibi hallerden değil mi? Emevîler, Abbâsîler ve İslami hükümetlerin çoğunun, halkı zorla hükümleri altına almaları için iki aletleri vardı. Biri cehalet diğeri taassuptur. Hele hilafet adına milyonlarca Müslümanı yüzlerce sene soyanlar da cabası. İnsanlar için gayret ve çalışmaktan başka bir

¹ Sadeleştirmesini yaptığımız bu risale, Hilmizâde İbrahim Rıfat tarafından Osmanlıca olarak kaleme alınmış olup 1327/1909 yılında Dersaadet matbaasında basılmıştır. Sadeleştirmeye esas alınan matbu baskısı, K/2395 numarası ile İBB Kütüphanesinde bulunmaktadır. (İBB Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu/ Atatürk Kitaplığı 1924; No: K:2395).

² Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi. mevlutpoyraz@artvin.edu.tr

³ Not 1: Metin içerisinde geçen parantez içi rakamlar matbu risalenin sayfa numaralarını içermektedir.

Not 2: Sadeleştirdiğimiz metinde verilen dipnotlar risalenin aslında olmayıp önemine binaen sadeleştiren tarafından verilmiştir.

Not 3: Risalenin aslında geçen ayet mealleriyle ilgili sure ve ayet bilgileri sadeleştiren tarafından metne dâhil edilmiştir.

gayelerinin olmadığı muhakkak iken kismetimiz bu kadar imiş diyerek yaratıcıya iftira etmeleri abestir. Madem ki Cenâb-ı Hak kâinatın tamamına hâkim diyoruz. Niçin Fransa, İngiltere gibi devletler bugün zenginlik, servetin son derecesini bulmuşlar da diğerleri geride kalıyor. Cenâb-Hak nimetlerini bolca veriyor da biz ve diğer ülkeler fakir kalıyoruz. Niçin Cava adalarında bulunan 30 milyon Müslüman bir hükümet oluşturamıyor da 4 milyon kadar olan Flemenklerin boyunduruğu altında kalıyorlar? Niçin 9 milyon Faslı bağımsızlıklarını kazanamıyor?⁴

Kısmeti günde birkaç ekmekten başka bir şey olmayan bir fakir acaba Avrupa hükümetlerinin birisinde doğsaydı kısmeti yine böyle mi olacaktı? Zavallı insanlar! El-Hükmü li'l-Ğâlib (Hüküm galip olanındır) doğal kanununa kapılmışlar bir cehalet seliyle tesadüfen yuvarlanıp gidiyorlar.

(4)

İnsan mademki bilgi elde etme fitratına sahiptir. Niçin hesabı olmamalıdır?

Malumdur ki; hükümetler birer çoban ahali de koyun sürüsüne benzer. Her devlet birer sürü ayırmış sütünü alır, yününü kırpar gerek görürlerse diğerleriyle dövüştürürler. İki taraftan binlerce insan ölerек toprağa serilir. Galip gelen taraf kendilerini ilahi yardımla müjdelerler. Şenlikler yapılır, galebeleri şan olarak kabul edilir. Mağlup olanların evladı ve aileleri inler, bir figandır gider. Vatan müdafaa olundu denir. Hâlbuki dünyanın neresi vatan değil! Yine prensler, hükümdarlar, ileri gelenler rahat eder ekmeklerine yağ sürülür. İşte bu eserimizde hakiki paşa nedir? Hükümet nasıl olmalıdır. Onları tasvir edeceğiz.

Milletin düşüncesinin aydınlanmasına hizmet eden bu kitaplara bizim şiddetle ihtiyacımız vardır. Bunlar adeta fikirlerin hocası ve ahlakın terbiyecisi konumundadırlar. İşlerimize bir büyük kişinin yüksek halleri örnek teşkil edecektir.

ÖMER B. ABDÜLAZİZ B. MERVÂN B. EL-HAKEM

(Adı geçen zat doğruluk ve hakkaniyetin numunesi ve eşsiz bir misali idi.)

Hicri 70. Yılda Basra'da dünyaya geldi. Son derece güzel ahlaka ve övgüye layık fiillere sahipti. Aşk ateşiyle gönlünü yakan güzel bir cariyesini hizmetçilerinden birisiyle evlendirdi. Ömrünün sonlarında sevdiğin bu cariyeyi niçin başkasına verdin? diye itiraz ettiler. (5) Cevaben: “Siz bilmez misiniz Cenâb-ı Hak: “Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe...” (Âl-i İmrân Sûresi 92. Ayet) buyurdu. Demiştir.

⁴ Yazarın bu risaleyi kaleme aldığı dönemde Cava adalarında ve Fas'ta bir hükümet söz konusu değildi. Cava adalarının bağlı bulunduğu Endonezya devleti 1950 yılında Fas ise 1956 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. (Sad.)

Denilir ki; âdil icraatlarını çekemeyenler Ömer b. Abdülazîz'i zehirlemişlerdi. Hasta iken kendisini zehirleyeni huzuruna çağırıp sebebini sordu. Câni: "Ey müminlerin emiri ben fakirim. Bana bu cinayet için bin altın verdiler. Tamah ettim" dedi. Ömer b. Abdülazîz: "Öyle ise burada durma git seni öldürürler" buyurdu. Hoşgörü bu kadar olur. Öyle "alın şu adamı, sürgün edin, öldürün" demedi. Milyonlarca ahaliye hâkim idi. Yine üstünde bir yamalı hırka altında yuları ipten bir at olduğu halde camiye giderdi. Ahaliye karşı: "ben sizin hadiminizim. Sizin tanımanızla padişah oldum" derdi. Günde iki dirhem kadar nafakası vardı. Öyle beş yüz aşçı, yüzlerce cariyeye, saraylar, şunlar bunlar gibi ordularca fukarayı besleyecek şeylerden uzak idi. Rengi beyaz, yüzü güler yüzlü ve güzel idi. Bünyesi zayıf, orta boylu, gözleri şahane idi. Altında at tırnağının darbesinden meydana gelmiş sevimli bir iz vardı. (6)

Talim ve terbiyesine memur birçok faziletli kişi vardır. Az zamanda yemiş iken kemal sahibi oldu. Ergenlik çağına vardığında kemal sahibi oldu. Halife Abdülmelik kendisini hükümet hizmetinde bulundurmak istedi. Ömer kabul etmedi de inzivaya çekildi. Abdülmelik vefat etti. Birinci gün oğlu Velid, böyle irfana sahibi birinin tek başına kenarda kalmasına, yönetimden uzak durmasına razı olmadı. Nihayet kendisini Hicaz valiliğine tayin ve kız kardeşi Fatıma bt. Abdülmelik'i Ömer b. Abdülazîz ile evlendirdi. O vakit Ömer yirmi yaşında idi. Fatma'yı aldı ve beraber Medine'ye vardı ve Mervan'ın evine misafir oldu. Orada seçkin fukahayı huzuruna çağırıp ve şu beliğ hutbeyi irad eyledi. "*Ey kardeşler! Ben ki, harameyn valiliğine değil hadimliğine memur oldum. Sizi temin ederim ki, yürüyeceğim yol doğruluk yolu ve eşitlikten zerre kadar ayrılmamaktır. Sizinle meşveret etmedikçe bir şey yapmam. Zulme uğramış kişilerin hallerini bana haber vermezseniz Allah katında siz sorumlu olursunuz.*" Fukaha ve ahali geçmiş vali Hişâm b. İsmail'in zulümlerinden rencide olmuşlardı. Böyle bir büyük adalet nimetinin varlığından memnun oldular ve birbirlerini tebrik ettiler. Gerçekte Ömer, istisnasız doğruluk ve hakkaniyeti fiilen ispat etti. (7) O, şehrin içini bizzat dolaşır ahalinin halini teftiş ederdi. Bu sırada Velid'den bir mektup aldı. Bu mektupta Hz. Peygamber'in (s) mescidinin civarında bulunan Ezvâc-ı Tahire (Hz. Peygamber'in eşleri)'nin evlerinin mescide çevrilmesi emir olunmaktaydı. Ömer, halifenin bu emrini fukaha ve halka tebliğ edip düşüncelerini açıklamalarını istedi. Cümlesi bu işin gereksizliğini söyledi. Durum Velid'e bildirildi. Gelen ikinci emirle ısrar olunca çaresiz emir uygulandı. Halife Velid, hacı ifa sırasında Medine-i Münevvere'ye gelmişti. Adalet-perver valinin güzel idaresinden memnun ve müteşekkirdi. Ömer her işinde hakkaniyet ve şefkatten ayrılmaz ve daima halkın mutluluğunu düşünürken bir olay kendisini rahatsız etti. O da Habib b.

Abdullah'tan ortaya çıkan bir kabahat idi. Velid'den vali Ömer'e gelen kati bir fermanla; ona elli değnek vurulması ve başından aşağı bir tulum soğuk su dökülerek cezalandırılması yazılı idi. Ömer ki, bir karıncanın incinmesine razı değildi. Düşündü, taşındı bu emrin icrasını çok zaman erteledi. Sonunda esefler çekerek ve gözyaşı dökerek bu emri uyguladı. Dayak atılan kişi dayağın etkisiyle ölünce Ömer kederinden hayatının sonuna kadar gözlerinden matem yaşları akıttı. Ah keşke icra etmeseydim derdi. (8)

Garipdir ki; hicaz kıtasında adalet nuru, saadet ziyası yayılmışken vali Haccâc⁵ Irak'ı zulüm ateşi içinde bırakıyordu. Bir tarafta eşitlik hükmü uygulanıyor öte tarafta binlerce halkın kanı zulümle yere dökülüyordu. Ve bu zulümlerden haberdar olan halife Velid, uzaktan o kan dökülme sahnesine seyirci gözüyle bakıyordu. Çünkü Abdülmelik ve oğlu Velid'in arzu ettikleri zulüm ve haksızlıklar, kusurlar zahirde Haccâc eliyle icra olunuyor fakat perde arkasında kendileri bulunuyordu. Hakikati bilmeyen zavallı ahali Haccâc yapıyor diyorlardı.

Irak'ta Haccâc'ın merhametsiz kırbacından yakasını kurtaran ümmetin zayıfları soluğu Hicaz'da alıyor, Ömer'in adalet dairesi içine ve himayesi altına girmeye can atıyorlardı. Ömer, Haccâc'ın azlini insaniyet namına Velid'e yazdı. Haccâc, Velid'in sarayında bulunan yandaşları ve zulüm ortakları vasıtasıyla durumu haber aldı. Hemen Velid'e şu mektubu yazdı. Irak'ta devlete başkaldıran asiler barınamadıklarından Hicaz'a firar ediyorlar. Bunları benim ezdiğim ve cezalandırdığım bilinmektedir. Hicaz valisi yumuşak ve zayıf kalplidir. Şu zamanda Harameynde yani Mekke ve Medine'de çalışkan adam lazımdır. Haccâc'ın yalanla dolu yazısı Halife Velid'in fikrine uygun gelmiş olmalıdır ki derhal Ömer'i azletti. (9)

Ömer, Medine-i Münevvere'den çıktığı sırada halk, bu ayrılığa tahammül edemeyip gözyaşı döktü. Aslında bu gözyaşları ileride görecekleri zulümler için elem verici/hüzünlü bir mukaddime mesabesindeydi. Çünkü sonradan gelen valiler küçük Haccâc kesildiler. Hatta tabiinin büyüklerinden Said b. Cübr başlangıçta Haccâc'ın şerrinden Medine'ye kaçmıştı. Çok zamandan beri orada oturuyordu. Sonradan gelen vali Halid, onu derdest edip Haccâc'a gönderdi. Haccâc zavallıyı

⁵ el-Haccâc b. Yusuf: Taif'de doğup büyüyen el-Haccâc Emevî halifelerinden Abdülmelik b. Mervân'ın emrinde bulundu. Zamanında çıkan fitneleri bastırmakla meşhurdur. Bilhassa kendini halife ilan eden Abdullah b. ez-Zübeyr fitnesini kanlı bir şekilde bastırdı. Bu olaylarda çok kan dökmesi zalim lakâbiyle anılmasına sebep oldu. Mekke, Medine ve Taif valiliklerinde bulundu. 95/714'te Vâsî'te öldü. (Belazûri, Fütühü'l-Büldân, 712).

derhal şehit ettirdi. Ömer hilafet merkezine geldiğinde halifenin fevkalade iltifatına mazhar oldu.

Ömer'in nezdinde en makbul olan şey varsa o da inzivaya çekilmektir. Fakat Halife kendisini rahat bırakmaz, her zaman yanına davet eder hikmetli fikirlerini, bilgece görüşlerini açıklamasını isterdi. Fikrinden istifade ederdi. Halife Velid hicri 96 yılında vefat etti. Vasiyeti gereği cenaze namazını Ömer b. Abdülaziz kıldırdı.

Vefat eden halife Velid'in yerine kardeşi Süleyman geçti. Süleyman Ömer'e gayet bağlıydı. Hatta kendisine bir yerin valiliğini teklif etti de o kabul etmedi. Sebebini sorduklarında: "*İnsan memuriyetin mecburiyetiyle öyle facialara sebep oluyor ki hatırladıkça vicdan azabı duyuyor*" dedi. Bu sözle Habib meselesinin kalbinde bıraktığı tesiri ima ediyordu. (10)

Hayli zaman geçti. Halife Süleyman vefat etti. Ölüm döşeginde iken Ömer b. Abdülaziz'e biat edilmesini vasiyet etti. Halk kitleler halinde gelerek Ömer'e biat ettiler. Bu olay hicri 99 yılında bir Cuma gününe tesadüf etmişti. Tebaası kendisine el-Masum billah unvanını verdiler. Ömer üzerine eski elbise giydi. Merasim ve debdebenin hiç birisini kabul etmedi. Hatta halifelere mahsus atlardan tepeden tırnağa zinete gark olmuş bir at getirdiler. Binmedi ve sıradan bir ata binmiş olduğu halde camiye gitti. Yola çıkma esnasında vezirleri ve yanlarında birçok hizmetçileri yoktu. Onu görmek isteyen binlerce halk arasında fark olunmayacak bir şekilde yürüyordu. İtiraz edenlere debdebe ve saltanat halkı aldatmak için alettir buyurdu. Minbere çıktı ve halka hitaben şu belîğ hutbeyi okudu. "Biliniz ki; hilafetin ağır yükünü yüklenmeyi istemiş değilim. Bu işte benim arzum yoktur. İstediginize biat ediniz." Orada bulunanlar hep bir ağızdan "seni kabul ederiz" dediler. Ömer tekrar ederek "*biatinizi kabul ettim fakat icraatlarımda doğruluk ve eşitlik görmezseniz beni ikaz etmelisiniz. (11) Eğer görmezlikten gelerseniz Allah katında sorumluluğu şimdiden size yüklüyorum.*" Dedi. Ondandı sonra saraya geldi. Önceki halife zamanından kalmış ne kadar değerli eşya varsa hepsini sattı ve parasını beytül-mâla teslim etti. Eşi Fatma'ya ne kadar zineti varsa satarak elde edilen paraları milletin hazinesine göndermesini emretti. Fatma bu emri derhal yerine getirdi. Vefatından sonra yerine geçen Fatma'nın biraderi zikri geçen zinet eşyalarını Fatma'ya iade etmek istediysede Fatma kabul etmedi. Ümeyye ailesi minberlerden Hz. Ali'ye küfür ve hakaret ederlerdi. Ömer bu kötü adeti kaldırmak yerine "*Allah adaleti, iyiliği ... emreder...*" (Nahl Suresi 90. Ayet) ayeti kerimesinin okunmasını emretti.

Hilafete gelişleri esnasında Harici fırkasının bozgunculuğu ortalığı allak bullak ediyordu. Haccâc'ın onca kılıçla cezalandırmasına uğradıkları halde yine bozgunculuktan /ihtilalcilikten vazgeçmiyorlardı. Ömer'in halife olduğunu işittiler. Adaletli muamelesinden dolayı utandılar da

husumetlerinden vazgeçtiler. Böyle bir Halife'ye kılıç çekmeyiz dediler. O zamanlar Rum diyarında gaza ve cihat ile meşgul olan Müslüman bahadırlardan Mesleme b. Abdülmelik⁶ maiyetindeki askerler erzak sıkıntısından dolayı ıstırap çekiyordu. (12) Hatta birkaç defa yenilgiye uğradı. Mesleme Galata'da Arap Camii Şerifini inşa ettirmiş bir kahramandır. Süleyman'ın hilafeti döneminde Kostantiniyye'nin fethine memur olmuştu. Rum memleketine vardığında öyle bir baskı kurmuştu ki, Rum imparatoru bunların çekilmeleri için kurtuluş fidyesi makamında adam başı birer altın verdi fakat Mesleme uygun görmedi. Başlangıçta Müslümanları Kostantiniyye'nin fethine teşvik eden Azerbaycan'dan gelen Aysun/İysun idi. Bu adam sonra Rumlarla birlikte hareket etti. Müslümanların ordusu iki taraftan baskı gördü. Nihayet halifeden gelen emir üzerine geri döndü. İslam ordusu bu vesileyle büyük bir gaile ve tehlikeden kurtuldu. Bu defa Azerbaycan olayı çıktı. Birtakım vahşi topluluklar önlerine gelen Müslümanları öldürüp mallarını yağma ediyorlardı. Durum hilafet makamına aksetti. Bunları zamanında cezalandırmaları için Hâtim b. Numan el-Bahili kumandasında Azerbaycan'a bir ordu gönderdi. Hâtim cesur ve korkusuz bir komutandı. Az vakit içerisinde tamamını kılıçtan geçirerek fitneye son verdi.

Ömer bu gibi karışıklıkların önünü aldıktan sonra devlet içinde ıslahata başladı. Irak valisi zorba ve baskıcı Yezîd b. Mühelleb⁷'i azledip yerine Adî b. Ertâ el-Fezârî'yi tayin etti. Yezîd b. Mühelleb halka reva gördüğü birçok zulümden başka bir hayli devlet malını zimmetine geçirmişti. (13) Halife adı geçen kişiyi cebren hilafet merkezine getirtti. Ömer'in kimseye şahsi bir garezi yoktu. Fakat eline bir fırsat düşürse onun 2. Haccâc kesileceğini biliyordu. Yezîd, Ömer'in kendi fenalıklarını bildiğini biliyor ve Ömer aleyhinde ileri geri konuşuyordu. Yezîd halifenin yanına varınca Halife, geçmiş dönemde Cürcan'dan aldığı aldığı ganimetleri nerelere sarf ettiğini sordu. Yezîd, inkara kalkıştı. Halife geçmişte kendisinin bu babda Süleyman'a yazdığı bir mektubu göstermesiyle "Bu mallar benim değil beytülmâlıdır" sözlerini senet kabul etti. Adı geçen kişiyi Halep kalesinde hapsettirdi. Yezîd'in oğlu

⁶ Mesleme b. Abdülmelik: Emevî soyundan olan Mesleme Kostantiniyye ordusu komutanı olarak tanınır. Kendisi Kostantiniyye'ye kadar gelmiş ve orada H. 96'da kendi adı ile anılan Mescid-i Mesleme'yi yaptırmıştır. Kardeşi Yezîd tarafından önce İrakeyn'e sonra da İrmîniyye'ye vali tayin edilmiştir. Türklerle ve Sind halkıyla savaşları olan Mesleme 120/738 yılında Şam'da vefat etmiştir. (Belazûrî, Fütühü'l-Büldân, 718).

⁷ Yezîd b. Mühelleb: Sicistan orduları komutanlığı yapan Yezîd b. el-Mühelleb babasının vefatından sonra Horasan valisi oldu. Altı sene kadar valilik yaptı. Abdülmelik b. Mervân tarafından azledildi. Bir müddet sonra Basra valiliğine getirilen Yezîd 102/720 yılında öldü. (Belazûrî, Fütühü'l-Büldân, 729).

babasını kurtarmak için çaldıkları mallardan bir miktarını vermek istediye de Halife alınan mallar bütünüyle iade edilmedikçe tahliye edilmeyeceğini söyledi. Yezîd de vermemekte ısrar gösterdi. Ömer'in vefatına kadar hapiste kaldı.

Halife daima vali ve naiplerinin tavrı ve hareketlerini tahkik ve teftiş etmekteydi. Halktan en aciz bir kişiye bile azıcık gadredecek olsalar derhal azarlar ve azlederdi. Bu hususta bir dakika bile vakit kaybetmezdi. Dikkate değer davranışlardan biri de şudur. Halife, gece gündüz adalet ışığını yayarken Abbasi hanedanından Muhammed⁸ her tarafa mektuplar göndererek halkı Abbasi hilafetine davet ediyordu. (14) Muhammed'in bu davetine icabet eden olmadı. Zira halk Ömer'in adaletli tutumundan memnun idi. Öteden beri Emevîler'le Abbâsîler arasında nifak ve ihtilaf son dereceyi bulmuştu. Ömer'in hikmetli tedbirleri sayesinde her türlü kötülüğün önüne kuvvetli bir set çekildi. Halk, içinde yaşadıkları hürriyeti ve saadeti muhafaza ederek bu türlü teşvikleri dinlemeyip itibar etmediler. Ömer dünya saltanatı için bir kimseyi dahi incitmeye tenezzül etmezdi. Bu davet ve teşviklere cesaret gösterenleri cezalandırmak şöyle dursun durumu haber edenlere *“bana bir daha bu hususta bahis açmayın”* diye tenbih ederdi. Muhammed teşebbüsüne muvaffak olamadı. Fakat -ne yüce vicdandır ki- Ömer, kendi aleyhinde bulunan Muhammed'e istediğini yapmak iktidarı dahilinde olduğu halde aksine eskiden ziyade hürmet gösterdi. Adı geçen halife Sind kıtası hükümdarlarına birer mektup yazarak İslâmiyet'i kabul ettikleri takdirde yerlerinde kalacaklarını bildirdi. Hükümdarlar zaten Ömer'in güzel yaşayışını ve adaletteki şöhretini gayet iyi biliyorlardı. İleri gelenlerden Hayye b. Dâhir ve diğerleri derhal Müslüman oldular ve va'dedildiği üzere tamamı hükümdar tahtında kalmaya devam ettiler. Bu sırada Hayfa taifesi her türlü zulüm ve haksızlıkları yapıyordu. Haklarından gelmek için o tarafa Velid b. Hişâm ve Ömer b. Kays el-Kindi adlı bahadırların komutasında birer fırka asker gönderdi. (15) Hayfa taifesi gözükaralık ve kötülükleriyle meşhurdu fakat gönderilen yiğit askerlerin hücumlarına dayanamayıp yenilerek perişan oldular.

Ömer, Cezire, İfrikiyye ve Endülüs bölgelerine de muktedir ve adil valiler tayin etti. Doğrulukla özdeşleşmiş bu yüce kişi, döneminde hürriyet ışıkları yayılmakta iken hicri 101. senenin Recep ayında ahirete geçti. Hilafet süresi iki yıl beş ay idi. Vefat ettiğiinde yaşı kırk idi. On

⁸ Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas: Peygamberimizin amcası Hz. Abbas'ın torunu olup, Hz. Ali'nin torunu Ebu Haşim'in vasiyeti üzerine Şiiilerin de desteğiyle Emevîlere karşı Abbasi hareketini yürüten liderdir. (Bk. Hakkı Dursun Yıldız, “Abbâsîler”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yay.,1988), 1: 31-48)

dört erkek beş kız toplam on dokuz çocuğu dünyaya geldi. Mübarek cesetleri Sim'an'da⁹ defnedilmiştir. Hastalıkları esnasında bir tabip getirelim dediler kabul etmedi. “*Hastalığının ilacı elimi kulağıma temas ettirecek kadar kolay olsa bile yapmam*” buyurdu. Kayınbiraderi Mesleme b. Abdümelik hastalığı esnasında Ömer'in yanına gelmişti. Arkasındaki gömleğin kirlenmiş olduğunu gördü. Kız kardeşi Fatıma'ya kocasının gömleğini yıkmasını söyledi. Fatıma cevaben: “*Vallahi kardeşim bir ikinci gömleği yoktur ki onu giydirip bunu yıkayayım*” dedi. Hilafetleri döneminde beytül mâldan günde iki dirhem nafaka alırdı. Vefatından sonra satılan elbisesi on iki dirhem değerinde idi. Debdebe ve saltanattan o kadar uzak idi ki sokaklarda gezerken sıradan insanlardan biri diye zannedilirdi. (16)

⁹ Sim'an: Ömer b. Abdülaziz'in kabrinin bulunduğu Şam'da bir yer. (Hamevî, Mü'cemü'l-Büldân, 3: 250)